

cum esses, & eodem agro radicareris, eadem pluviâ rigareris. Quare ergo existi? Numquid invenis causam? Quos accusas, non convincis: exeundo autem ante tempus, & te separando, ipse convinceris. Vide quia filius malus es; ipse tē justum dicis, exitum autem tuum non abluis: ego non dico tibi: Tu es potius traditor. Quod si dicam, faciliē probō: sed ideo nolo dicere, quia tui fecerunt, non tu fecisti. Non tibi imputo facta aliena, etiam tuorum: tuum factum adtendo; quòd foris es, arguo. Exitum tuum arguo. Prorsus omnia removeo, quæ in vos dici possunt. Omitto ebriositates vestras, scenus ^a & usuras super usuras: omitto greges & furias circumcellionum: omitto hæc omnia & quæcumque alia, quæ enumerare non possum. Non omnes fortè apud vos ista faciunt. Ille qui ibi ista non facit, ille cui displicent ista quæ ibi fiunt, ipse ergo accedat, ipse loquatur: non ei obijicio crimen alienum, abluat exitum suum. Vides quia rectè illi dicitur: *Filius malus ipse se justum dicit*. Dominus enim dicit, qui verum dicit: *Filius malus ipse se justum dicit*; non ego, sed ipse. Si vult ut ego dicam justum, veniat, bonus fructus in catholica pace afferat, in catholica pace custodiat: quia & fructus non est, ubi non est ^b tolerantia.

^b
Luc. 8. 15. Et fructum, inquit, afferent cum tolerantia.
Ecli. 2. 16. Vis videre quemadmodum grandinatus sis? Audi ex alio loco: Væ his qui perdidērunt tolerantiam.

Donatistarum schisma prudenti cuiquam christianismum profiteri cupienti non placere.

18. Modò aliquem putate cogitare, quia & sæpe contingit, ubi sit christianus. Motus est, ut sit christianus, adtendit in nomen Chris-

^a Cisterciensis liber, *usuras & super usuras.*
^b MSS. *ubi non est cum tolerantia.*

Christi concurrere genus humanum: nulla temporali proposita commoditate vult esse christianus, non ut majorem amicum conciliet, non ut ad concupitam uxorem perveniat, non ut aliquam præssuram hujus sæculi evadat; quàmquam multi etiam sic intrantes corriguntur ingressi. Sed faciamus aliquem cogitantem de anima sua, & volentem esse christianum: adtendit ubi duas partes videt, quærît causas, quare se illi ab illis separaverunt. Respondent illi: Separavimus nos tamquam justis a peccatoribus. Quasi verò cæco loquantur audienti quid dicant, non videnti quid agant. Si itaque inspiciens mores ipsorum, & ea quæ paulò ante commemoravi, dicat illis: Rogo vos, justos vos dicitis, & ideo vos rectè separasse contenditis; quare apud vos sunt tales & tales? Et illi fortasse quia negare non audent, quia ea dicuntur quæ oculis objiciuntur: Sunt quidem apud nos tales, sed numquid omnes sumus tales? Optimè. Video ergo te foris cum peccatoribus: quare non intus? Merces enim separationis tuæ esse debuit cum peccatore non vivere. Si foris sic esses, ut quales te fingis fugisse non haberes, quoquo modo ferrem separationem tuam. Adtendat ergo iste cupiens esse christianus, ubi sit christianus: videt illos separatos quasi a peccatoribus, plenos peccatoribus. Rursus adtendat Ecclesiam Christi secundum probabilem vitam morum generis humani, secundum quos mores potest ipse etiam veniens de sæculo ^a utcumque judicare: videt & hîc aliquos sobrios, aliquos ebriosos; aliquos ^b pascentes pau-

^a Sic Er. & MSS. At Ulim. & Lov. *utrumque judicare.*
^b Ita Sorbonicus, & Cisterciensis MSS. Editi verò, *paucientes pauperes.*

pauperes, aliquos rapinam rerum alienarum appetentes, & cætera talia; videt hic, videt & ibi. Adtendat jam Deum, quid dicat de Ecclesia sua: invenit Deum dicentem per omnes gentes Ecclesiam suam; invenit Deum etiam in ista similitudine zizaniorum dicentem:

Matth. 13.
38.

Ager est hic mundus. Non ager est Africa, sed hic mundus. Per totum mundum frumentum, per totum mundum zizania (tamen ager est mundus, seminator Filius hominis, messor Angeli, non principes circumcellionum) a crescere utrumque usque ad messem: non crescere zizania, & decrescere frumenta, sed utrumque crescere usque ad messem. Quam messem? Ipsum audi: *Messis est finis sæculi.* Audit hæc planè, & rectè judicans quid dicit? Non ero in illa concisione, hæc ero, & bonus ero, in nomine ejus cujus ero; & bonus ero, non me ipsum bonum faciens, sed ab illo fieri expectans; non me ipsum bonum & justum dicens, sed ab illo dici desiderans. Intrat, fit catholicus. Ecce ipse abluit ingressum suum, ablue & tu exitum tuum. Non potes: *Filius enim malus ipse se justum dicit, exitum autem suum non abluit.*

CAPUT X.

v. 21.

v. 22.

Oves audita pastoris voce salvantur.

b

19. *LATERIBUS & humeris vestris impellebatis, & cornibus vestris percutiebatis, & omne quod deficiebat comprimebatis, quoad usque dispergeretis eas foras. * Et salvabo oves meas.* Sicut detestanda illorum iniquitas & crudelitas, ita laudanda pastoris nostri, b verè Dei nostri, misericordia: salvabit oves suas. Fortè, fratres mei, quàmvis per minimos servos suos, fortè per indignos hoc facit,

a Editi, *sinite crescere.* Verbum, *sinite*, abest à MSS.

b Sic MSS. Editi autem, *veri Dei nostri.*

cit, cum hoc dicimus. a *Salvet oves suas: audiant vocem pastoris sui, & sequantur eum.* Non quærant Ecclesiam ex ore hominum: ex ore Dei quærant, ex ore Christi quærant. Ille, quem dicit impium, impius est; quem dicit justum, justus est; quem dicit ovem, ovis est; quem dicit hircum, hircus est. Ipse est veritas, ipse loquatur, ab illo Ecclesia quærat. Dic nobis, Domine: Ubi est Ecclesia tua? Et ille omnibus: Ubi ego sim, scitis? Respondeant omnes: In cælo ad dexteram Patris. Integra fides: hanc docui, hanc seminavi; sed per mundum seminavi. Cum me, inquit, confitemini in cælo, venit vobis certè in mentem ille Psalmus: *Exaltare super cælos, Deus.* Ecclesiam quæritis? Legite quod sequitur: *Et super omnem terram gloria tua.* Ibi, fratres, ubi dictum est, *exaltare super cælos, Deus,* de Christo resurgente & adscendente; ibi statim sequitur, *& super omnem terram gloria tua.* Sponsus in cælo est, sponsa in terra est; ille super omnes cælos, illa super omnem terram. O hæretice! Credis quod in cælo non vides, negas quod in terra vides. Dicat ergo hæc, dicat & audiatur: *salvet oves suas. Et salvabo,* inquit, *oves meas, & jam non erunt in vastationem: & judicabo inter ovem & ovem.*

20. *Et excitabo super eas pastorem unum.* v. 23.

Nonne ipse in superiori lectione dixerat: *Ego pascam?* Modò excitat pastorem unum ille qui pascit. An fortè intra tam parvum intervallum lectionis tædio affectus est pascendo, & excitavit pastorem, cui commendaret curam ovium,

a Pauciores MSS. cum editis, *Salvat.* Et rursus infra, *dicat & audiatur: salvat oves suas.*

Propheta de Christo pastore, docens ipsum esse unum cum Deo.

ovium, ut esset ipse securus? Audiamus quem pastorem dicit; & ibi intelligimus, quare & ipse pastor etiam excitato isto pastore pascat, & solus pascat. *Excitabo super eas pastorem unum, & pascet eas servus meus David, ipse pascet eas.* Prophetiam esse de Christo veniente ad homines ex semine David, citò intelligitis, fratres, si tempora cognoscatis. Iste Propheta Ezechiel tempore captivitatis fuit, quæ facta est ex transmigracione populi in Babyloniam. A tempore David usque ad tempus hujus transmigracionis, generationes sunt quatuordecim. Ecce quânto post dicit: *Et David pascet eas.* Si hoc diceretur tempore Noë, aut tempore Abraham, aut tempore Moysi, aut tempore saltem ipsius Saülis, cui successit in regno David; rectè intelligeremus de ipso David filio Jesse dictum esse hoc, quod ipse futurus esset pastor gregis Dei, cui regnanti populus ille commissus est: nunc verò jam regnaverat David, jam de vita ista exierat, jam patribus appositus erat, jam pro merito suo quiescebat. Quid est quod dicit: *Excitabo David, & faciam eis pastorem unum;* nisi quia David ille est, qui venit ex semine David? Quomodo ergo erigit nobis pastorem Deus? Quem pastorem unum? *Et pascet eas servus meus David.* Jam dudum ipse pascebat nos; ^a Deus pascebat nos: modò pascit nos servus ejus David. Quare tamquam alter? Nam utique cum ille pascebat, Deus pascebat: & cum Deus pascebat, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus pascebat. Modò excitatur, & fit tamquam alter pastor; sed non alter. Non alter secundùm formam Dei; quia in forma Dei

^a Er. & plures MSS. non habent, *Deus pascebat nos.*

Dei ipse & Pater unus Deus: in forma autem servi tamquam alter excitatur, ut pascat; quia major est Pater. Audi unum pascentem, & Christum pascentem. *Ego & Pater unum sumus.* Audi excitari Christum pascentem: *Pater major me est.* Unus ergo pascit: *Quia cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse aequalis Deo.* Excitatur autem ut pascat; quia *semetipsum exinanivit, formam servi accipiens.* Hoc & hîc ipsa verba testantur: *Pascet eas servus meus David.* Servus, in forma servi. Servus, quia *semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudine hominum factus, & habitu inventus ut homo; humiliavit semetipsum, factus obdiens usque ad mortem, mortem autem crucis.* Excitetur ergo ut pascat. Propter quod inquit, *Deus exaltavit eum à mortuis, & donavit ei nomen quod est super omne nomen.* Jam excitato servo suo David, jam excitata forma servi, quam posuit ad dexteram suam, donavit ei nomen quod est super omne nomen. Vide quemadmodum pascat, quàm late pascat: *Ut in nomine Jesu omne genu flectatur caelestium, terrestrium, & infernorum.* Ad quam angustam partem latum possessorem vanitas hæretica impingis? An tantum fidis superbis humeris & cornibus tuis, ut non congreget ad pastorem, sed & ipsum pastorem à grege coneris excludere? *Pascet eas servus meus David.* Audite, oves, pascentem vos David: audite vocem David pastoris vestri, non vocem latronum, non ululatus luporum. *Pascet eas servus meus David. Ipse pascet eas.* O commendandas res! *Ipse pascet eas.* Nemo se dicat pascere præter ipsum: *Ipse pascet eas.* Qui vult pascere, in illo pascat;

Joan. 10.
30.
Joan. 14.
28.
Phil. 2. 6.

Ibid. 7. &c.

cat; quia *Ipse pascet eas*. Deus paulò ante dicebat: *Ego pascam*; modò dicit: *Ipse pascet eas*. Respondeat Filius, & dicat nobis: Utrumque verè dictum est: *Ego & Pater unum sumus*. Qui dicit: *Ego pascam*; non mentitur dicendo: *Ipse pascet*; & cum dicit: *Ipse pascet*; non mentitur dicendo: *Ego pascam*. Non credis, inquit, quia ego in Patre, & Pater in me est? Philippe, qui me vidit, vidit & Patrem. Rectè dicitur: *Ego pascam*; rectè dicitur: *Ipse pascet*. Distinctio est, non separatio: *Ipse pascet eas*. Nolite, oves, expavescere: non relinquet vos qui dixit: *Ipse pascet eas*. Deus pascit, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: ipse Deus pascit. Sed distinguenda erat forma servi: non separanda & alienanda, & in aliam personam constituenda. Accepit in se Creator creaturam; non mutatus est Creator in creaturam; assumpsit quod non erat, non amisit quod erat.

* CAP. XI.

v. 24.
Deitatis
unitas, &
persona-
rum distri-
butio.

21. *PASCET eas servus meus David*. *Ipse pascet eas, & erit eis in pastorem*: * & *ego Dominus ero illis in Deum*. Adtendite, fratres: videte unitatem Deitatis, & personarum tamen distributionem; ne dicamus eum esse Filium qui Pater est, aut eum esse Patrem qui Filius est. Ecce dixit: *Ipse pascet eas*; qui paulò ante dixerat: *Ego pascam eas*. *Et erit eis, inquit, in pastorem: & ego Dominus ero illis in Deum*. Expone nobis, Domine: nemo aquam turbet: quod purum manat de puro fonte, potemus. Quid enim quasi singillatim quod dixisti: *Erit ipse in pastorem, ego ero in Deum*; tamquam ipse sit pastor noster, tu sis Deus noster? Quare, Domine, tu non es pastor noster, & ille non est Deus noster? Tranquillè audi; esto mansuetus ad au-

audiendum verbum, ut intelligas. Fortè enim modò audit me aliqua auris diversa sentiens, & hæretico veneno tabefacta, & irridet me dicentem, Patrem & Filium unum Deum; cum non irrideat tot millia fratrum habentium animam unam; & dicit mihi: Ecce aperte Deus dicit: *Erit eis in pastorem servus meus David*; quem tu ipse Christum intellexisti, nec aliter potest intelligi: rationem enim reddidisti, hæc esse dicta, cum jam dormisset David. Christus ergo *erit eis in pastorem, & ego Dominus*, ait, *ero illis in Deum*; illi in pastorem, ille in Deum. Tu ergo mihi expone, quid est, *Ego pascam*? Quis dicebat, *Ego pascam*? Certè Deus loquens dicebat, *Ego pascam*. Quomodo non separavit Christum à pascendo, cum diceret, *Ego pascam*; sic non separavit Christum à deitate, cum diceret, *Ego Deus*. Ecce pastor est Christus, pastor est & Pater. Sic Deus est Pater, Deus est & Christus. Sicut à pastore Christo non separas Patrem, sic à Deo Patre non separe Christum. Habet cum Filio Pater pascendi miserationem, habet cum Patre Filius divinitatis æqualitatem. Sed nisi ita diceret, putares eum esse Patrem qui est Filius. Ergo & ad unitatem deitatis te admonuit, & ad personarum distributionem, ut quod dicit: *Ipse pascet, & ego ero illis in Deum*; non se separans à Filio pascente, nec Filium separans à se dominante, & in Patre intelligas Deum Filium, & in Filio intelligas pastorem Patrem. *Ego*, inquit, *Dominus ero illis in Deum, & servus meus David princeps in medio eorum*. Quare *in medio eorum*? Quia *Verbum caro factum est, & habitabit in nobis*. *Princeps* in

Mediator
Christus,
quomodo.
in medio eorum. Inde & mediator Dei & hominum; quia Deus cum Patre, quia homo cum hominibus. Non mediator homo præter deitatem; non mediator Deus præter humanitatem. Ecce mediator: Divinitas sine divinitate non est mediatrix, humanitas sine divinitate non est mediatrix; sed inter divinitatem solam & humanitatem solam mediatrix est humana divinitas, & divina humanitas Christi. * *ET servus meus David princeps in medio eorum. Ego Dominus locutus sum*, non, nescio, quis hæreticus. *Ego Dominus locutus sum.*

*CAP. XII.
Item v. 24.

v. 25.

Joan. 14.
27.

Testamen-
tum pacis.

Ephes. 2.
14.

Testamen-
ta schis-
maticorum
irrita per
Imperato-
rum leges.
V. Episto-
lam 93. ad
Vincentium
. 19.

22. *Et disponam ad eos testamentum pacis*; per ipsum utique qui ait: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.* Hoc est testamentum Patris nostri, testamentum pacis. Quælibet hæreditas dividatur inter consortes; pacis hæreditas dividi non potest. Pax nostra Christus est. Pax facit utraque unum, non duo de uno. Ipse enim pax nostra, dixit, qui fecit utraque unum. Testamentum Dei est, hæreditas pax est. A concordibus consortibus possideatur, non à litigantibus dividatur. *Et disponam ad eos testamentum pacis.* Vigilate, hæretici, audite à pastore testamentum pacis, venite ad pacem. Irascimini christianis Imperatoribus, quia testamenta vestra valere noluerunt in domibus vestris: videte quàm digna sit poena. Et quid est quòd testamentum vestrum non valet in domo vestra? Quid est? Quantum est? Dolor iste admonitio est, nondum damnatio. Voluit enim Deus compati testamento pacis suæ. Condoles testamento tuo, si non stet testamentum tuum in domo tua. Certè moriturus es, & quid agatur in illa domo postea

nes-

nesciturus. *In illa enim die perient*, inquit, *Psal. 145. omnes cogitationes ejus: & non cognoscent amplius locum suum.* Non ergo sciturus quid postea agatur in domo tua, cum mortuus fueris; doles tamen non stare testamentum tuum in domo tua. Christus mortuus resurrexit, de cælo respexit, ut stet testamentum ipsius. Evigila ex dolore tuo, corrigere ex cruciatu tuo. Ligno malè curvo nosti calorem solere adhiberi: corrigat te dolor iste, nondum est flamma ignis æterni, tamquam calor foci est admotus curvo cordi tuo, ut hinc admoneatur & corrigatur. Dole, prorsus rectè doles, non stare testamentum tuum in domo tua. Domus Dei cor tuum est. Si vis valere testamentum tuum in domo tua, quare non vis valere testamentum Dei in domo sua? Dimittis filiis tuis parietes, & si aliter filios tuos divisuros noveris, quàm tu disposueris, doles. De una domo vilissima, de tecto ruituro, quantam curam habes, quantam sollicitudinem concipis! Quemadmodum ardentibus febribus, prementis morbo, ipsi morti urgenti resistis, quantum potes anhelans verba extrema, ut impleas testamentum. Quot jurisperitos consulis, quantas fraudes, ut stet testamentum tuum contra ipsam legem Imperatoris, inquiris? De proximo tibi respondet Deus: Noli fraudes quærere, noli calumniosas formulas aucupari: vis stare testamentum tuum? Stet in te meum. Doles, quia acquisitionem tuam tollit alius, quem nolebas: quid de hæreditate mea tam lata, tam pia? *In semine tuo benedicentur omnes gentes*: dixi ego servo meo, dicit tibi Deus, & credit cum hæc non videret; tu vides, & negas. Ecce ille * factum testamentum servavit; tu apertum discindis. Tunc

* f. audi-
tum.

T 2

enim

enim testamentum servatum est, quando auditum est: tunc apertum est, quando impletum est. Usque ad manus tuas servatum est testamentum. Certè hæres vis esse: numquid sic tecum contendit cohæres tuus, ut dicat tibi: Tolle istam partem, ego illam; aut tolle tu minorem, & ego majorem? Non dicit: Simul dividamus; sed simul habeamus. Hoc enim voluit qui testatus est. Aperi, & lege. Et clamas: Ne incenderetur, ego feci; ne incenderetur, ego servavi. Ne incenderetur, tu servasti? Aperi, & vide quia unde incenderis servasti: quàmvis te servasse absit ut credam, quem video non servare quod jubet. *Et ponam ad eos testamentum pacis.*

CAP. XIII.

Item v. 25.

Psal. 67.

31.

Habitatio
& quies in
eremo conscientia.

Matth. 6.12.

25. *ET exterminabo bestias malas à terra.* Bestias, hostes testamenti pacis. De istis bestiis dicitur in Psalmo: *Increpa feras calami.* Quid est *feras calami*? Bestias adversarias sanctæ Scripturæ; quia calamo scriptæ sunt. *Exterminabo bestias malas à terra: & habitabunt in eremo in spe.* Quid est *in eremo*? In solitudine. Quid est, in solitudine? Intus in conscientia. Magna solitudo, quæ non solum nullus hominum transit, sed nec videt. Ibi habitemus in spe, quia nondum in re. Etenim totum quod foris est nostrum, fluctuat tempestatibus & tentationibus sæculi. Est interior eremus, ibi interrogemus fidem nostram: interrogemus, si est caritas intus: videamus, si non labia sonant, sed & pectus, cum dicimus: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Si verum sonat, si verum dicimus, ubi nemo hominum videt, ibi est eremus, ubi requiescimus in spe; quia transit hæc omnis tribulatio, & quæ spes erat, fiet res, & erit totum

tum nostrum in a requie. Jam conspicui nobis erimus; & non erit ovis tamquam abscondita cogitatio; & non erit eremus conscientia; quia omnes sibi noti erunt, & cogitationes suas ignotas non habebunt, cum venerit Dominus, & illuminaverit abscondita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordis, & tunc laus erit unicuique à Deo. Nunc verò vides duos homines in tribulatione, cor ipsorum videre non potes. Fortè alius conscientia mordetur, alius in conscientia, tamquam in eremo, requiescit. *Et habitabunt in eremo in spe: & somnum habebunt*, id est, quietem tamquam alienatis sensibus ab omni strepitu sæculi, intus ibi requiescent, b in rivis. In ipsa intus eremo sunt rivi quidam memoriæ manantes, liquores divinos scaturientes ex mente Scripturam tenentis & recolentis. Etenim quod legisti, quod audisti, si purum & liquidum & sanctum memoriæ mandaveris; cum cœperis in illa interiore eremo, id est, in bona conscientia requiescere, eliquatur de interioribus mentis tuæ, & manat quodammodo recordatio verbi Dei, & cum ceteris requiescis in spe, & dicis: Verum est, bene mihi est, ipsa est spes mea, hoc mihi promisit Deus, non mentitur, securus sum. Et ista securitas somnus est in rivis. *Et somnum habebunt in rivis.*

24. *Et dabo eis in circumitu collis mei*

a Plerique MSS. in re; quia jam conspicui nobis erimus. Er. in requie; quia jam conspicui &c. Moxque Ullm. & Lov. & non erit nobis tamquam abscondita: quo loco nos Erasmus editionem sequimur, cui suffragantur MSS. omnes, uno excepto Cisterciensi, in quo legitur, & non erit vobis cuiusquam abscondita cogitatio.

b Nunc in Græco LXX. est δρυμοίς, saltibus.

I. Cor. 4. 5.

v. 25.
Benedic-
tionis im-
ber.

benedictionem. Mons licet sit, collis licet sit, in circumitu ejus bene sit nobis. Collis ipse Christus est. Sic enim ipse in medio nostrum, nos sumus in circumitu ejus. Jam dudum enim dixerat: *David princeps in medio eorum.* Et quia princeps, ideo collis: lenis, non arduus, & difficilis adscendenti; sed si non de alto pedes ponat. *Et dabo eis in circumitu collis mei benedictionem: & deferam imbrem in tempore suo;* pluviam verbi Dei. Est enim & imber malus, qui dejicit domum super arenam constitutam, cui magnum est ut resistat domus supra petram fundata: tentationis enim imber est, ruinam quaerens, non terram rigans. Non erit talis imber iste, quem se dicit deferre Dominus. Quid enim ait? *Imbres benedictionis erunt.* Suspectum te fecerat nominatus imber: imbres erunt benedictionis, non tentationis. *Imbres benedictionis erunt.*

Matth. 7.
27.

v 27.
Ligna in campo fructifera allegoricè.

Isai. 58. 7.

Phil. 4. 17

25. Et vide quò proficit ille imber. *Et ligna quæ in campo sunt, dabunt fructum suum. In campo,* in planitie quadam, non in arduis; in facilitate quadam vitæ. Facilitatem quamdam vitæ hujus, nihil in se habentem ardui, laboriosi, difficilis, campum dixit; qualis est vita multorum fidelium in Ecclesia Dei, habentium conjuges, filios, domos suas; velut in campo sunt ligna, arduum nihil ascendere valuerunt. Sed accipiant imbrem, dabunt & hæc ligna fructum suum. Horum lignorum fructus est: *Frangere esurienti panem tuum, & egenum sine tecto induc in domum tuam.* Talibus lignis dicebat Apostolus: *Non quia quero datum, sed requiro fructum. Et ligna quæ in campo sunt, dabunt fructum suum;* etsi non habent majorem, habent tamen

men quemdam suum. *Et terra dabit generationem suam; tota terra. Et inhabitabunt in terra sua.* Jam campi, colles, montes dabunt generationes suas. Quid potest campus? Quid potest collis? Quid potest mons? Solus agricola agnoscat. *Et habitabunt in terra sua in spe.* Videtis quia ea promittit, quæ hoc tempore donat nobis. Quamdiu dicit *in spe,* adhuc in hoc tempore intelligo. Cum enim pervenerimus ad promissa, jam non erit spes, sed res ipsa erit.

26. *ET scient quoniam ego sum Dominus, in eo cum confregero furcas jugi eorum;* furcas quibus premitur collum eorum. Domine, frange furcas, quibus hæretici præmunt colla infirmorum. Quid enim tam angustum & furca compressum, quam, Noli audire Christum, audi me? Remove furcam, respirare permite. Nescio quid dicas. Audio vocem pastoris mei: *Per omnes gentes, incipientibus ab Jerusalem.* Sine me sequi pastorem. Quid premis? Tolle furcam de collo meo, tollam jugum lene Domini mei. Hæc audit, & premit. Domine, non vult hæreticus furcam suspendere, tu furcam frange. Crux Domini sursum levat, furca hæretici deorsum premit. Sed confringentur: *In eo cum confregero furcas jugi eorum.* Dominationem enim suam volunt hominibus imponere, volentes eos esse sub se, non sub Deo. *In eo cum confregero furcas jugi eorum: & eximam eos de manu eorum, qui eos in servitutem redigebant.* Quid est in servitutem redigebant? Ad peccatum eos cogebant. *Omnis enim qui facit peccatum, servus est peccati.* Videte quid eis persuaserint, fratres, ut dicant. * Illi de nobis reddent rationem;

CAPUT
XIV.
Item v. 27.
Contra
donatistas.

Luca 24.
47.

Joan. 8.
34.

* V. superiorem servos

monem n. nos oves sumus; quò duxerint, sequimur.
21. Ovis es? Pastorem audi, non lupum.

v. 28. 27. *Et non erunt adhuc in vastationem gentibus.* In omnibus enim gentibus non desunt, alii hîc, alii ibi: non illi ibi qui hîc; sed tamen non desunt furcis prementes colla fidelium, nec hîc, nec ibi. Dissentiunt inter se, contra unitatem omnes consentiunt. Unitas autem non dissentit à se; sed contra omnes dissentientes à se ubique pugnat, ubique laborat: sed est requies in eremo. *Et non erunt adhuc in vastationem gentibus, & bestia terræ jam non comedent eos.* Audientes vocem pastoris, ^a eruentur à dentibus luporum. Bestiæ illæ calami non comedent eos, volentes ad sensum suum convertere Scripturas, ab apertis Scripturis avertentes aures; volentes se audiri, & Scripturas non audiri. *Et bestia terræ non comedent eos, & inhabitabunt in spe.* Videte quotiens ostendat, quia quod nunc promittit, hîc promittit: Deus de rebus loquitur, quas adhuc hîc exhibet. *Et non erit qui eos terreat.* Quomodo non erit qui eos terreat? Non erit prorsus. In Domino confido. Jam cum cœperit dicere homo: *In Deo laudabo sermonem, in Domino laudabo verbum:* ^b non in me. Illi laudant verbum in se, dicentes: Quod vobis dicimus credite: nos laudamus verbum in Domino, dicentes: Quod nobis dicitur à Domino credamus. Non erit qui nos terreat, quia *In Deo laudabo sermonem, in Domino laudabo ver-*

Ps. 55. II.
b

^a Editi, *serventur à dentibus.* Emendantur ad aliquot MSS.

^b Aliquot hoc loco versus apud Ulim. & Lov. omisi restituuntur ex Er. & MSS.

verbum: in Deo speravi, non timebo quid faciat mihi homo. Non erit qui eos terreat.

v. 29. 28. *Et excitabo eis plantarium pacis.* ^{v. 29. Plantarium pacis.} Testamentum pacis, plantarium pacis. Germinet quod plantat Deus, & extirpetur quod seminavit hæreticus. Quod plantavit Deus de se, de Ecclesia sua; de se in cælo, de Ecclesia in terra; de se super omnes cælos, de Ecclesia per omnes terras: hoc plantavit Deus. Veni autem huc, esto in parte Donati, in sola Africa est Ecclesia: non plantavit Deus, non agnosco plantam Dei. Eradicandum est quod loqueris, non rigandum. *Et excitabo eis plantarium pacis: & jam non erunt qui exterminentur fame in terra.* Verè, fratres, quia fames est: quærite & videte quantam famem patiantur: & quod pejus est, circum os habent escam, sed non manducant: prorsus quomodo ægri fastidio sæpe moriuntur, non quia deest quod comedant, sed quia comedere nolunt & aversantur. Nam utique & Scripturæ ista loquuntur: & hîc utique & ibi sonat Psalmus: *Commemorabuntur & convertentur ad Dominum universi fines terræ, & adorabunt in conspectu ejus universæ patriæ gentium.* Ecce esca est posita in vasculo: si sanus esses & manducares, numquid ibi remaneres? *Et jam non erunt qui exterminentur fame in terra, & jam non portabunt maledictum gentium.* Verè, fratres, in tantum culmen in nomine Christi erecta est Ecclesia, ut jam confundantur omnes maledici, nec audeant maledicere. Hoc solum illis remansit, quod contra nos dicant: Quare inter vos non consentitis? Gentiles pagani qui remanserunt, non habentes quid dicant contra nomen Christi, dissensionem christianorum
chris-

Ps. 21. 28.

christianis obijciunt. Ergo quicumque ab hæreticis transierint ad Catholicam, non habebunt hoc opprobrium gentium, nec portabunt maledictum dissensionis, quia permanent in radice unitatis, in plantatione caritatis. *Non portabunt maledictum.*

CAPUT XV. 29. *ET scient, quoniam ego sum Dominus Deus eorum, & ipsi populus meus domus Israel, dicit Dominus Deus.* Ecce sunt oves; ecce est & vinea. Quomodo cum de vinea loqueretur Isaias, arguens quamdam vineam malam, ne diceret vitis, Non intellexi; exposuit in fine dicens: *Vinea autem Domini Sabaoth domus Israël est; ne dicerent: Non nobis dictum est, sed vineæ nescio cui: sic & hic, cum locutus esset de ovibus, ad extremum ne quis dicat: Fortè sunt aliquæ oves Dei nescio ubi, quas curat Deus, & ego illas non novi: quamquam absurdus est nimis humano sensui qui ista cogitaverit; tamen pastor ille compatiens infirmis usque ad tales cogitationes descendit, & quæ essent oves ejus, apertissimè exposuit. Et vos oves meæ, & oves gregis mei, homines estis.* Sed qui homines? Omnes homines? Non. *Beatus enim*

Psalm. 39. 5. cujus est Dominus Deus spes ejus. Et: Quam bonus Deus Israel rectis corde! Beatus vir

Psalm. 145. 5. cujus est Dominus Deus ipsius.

30. Super omnes est Deus: tamen nescio quomodo non facile quisquam audet dicere: Deus meus, nisi qui in eum credit, & qui eum diligit: ipse dicit, Deus meus. Tuum tibi fecisti; cujus es, hoc amat ipse. Prorsus dulcedine affectus tui, & segura & præfidentis dilectione dic, Deus meus. Securus dicis, verum dicis: quia tuus est, & non fecisti ut non sit alterius. Non enim sic dicis, Deus meus;

Oves Dei
quamam.
Isai. 5. 7.

v. 31.

Psalm. 39. 5.

Psalm. 72. 1.

Psalm. 145. 5.

Florus ad

Rom. 1.

Deus om-
nium est, &

meus; quomodo equus meus. Equus enim tuus est, non equus alterius. Deus & tuus est, & ejus qui sic dixerit, Deus meus; quomodo tu dicis. Singuli dicunt: Deus meus, & Deus meus: ille omnium est, communiter omnibus se ad fruendum præbens, in omnibus integer, in singulis integer. Non enim qui dicunt, Deus meus, singuli dividunt inter se. Si sermo iste quem jacto lingua, & sono constante litteris & syllabis, totus ad singulos pervenit, nec dividunt illum inter se qui audiunt; si sermo ad aures corporis corporaliter sonans, in propinquo clariùs, in longinquo languidiùs, ab omnibus tamen audientibus totus excipitur, non inter se syllabatim eum dividuntibus, sed omnibus totum accipientibus: quantò magis ille Deus ubique præsens, implens omnia, non propinqua clariùs, & longinqua languidiùs, sed pertendens à fine usque ad finem fortiter, & disponens omnia suaviter, æqualiter possidetur ab omnibus? Lux ista, fratres mei, certè corporea, de cælo fulget, oritur, occidit, circumit, de loco in locum mutatur: tamen procedunt in eam & diriguntur omnium oculi, & omnium oculi pariter eam possident, non eam dividunt; nullus in ea dives limitem fixit, nec prior præoccupando ut videret, oculos pauperis aut exclusit, aut angustavit. Dicat pauper, Deus meus; dicat dives, Deus meus; minus ille habet, plus hic habet; sed argentum, non Deum. Ut perveniret ad Deum Zacchæus dives, dedit dimidium patrimonii sui; ut perveniret Petrus, retia & navem dimisit; ut perveniret vidua, duo minuta dedit; ut perveniret pauperior, calicem aquæ frigidæ porrexit; ut perveniret penitus pauper & egenus, solam bonam voluntatem

ab omnibus
suis non di-
visus, sed
totus possi-
detur.

Sap. 8. 1.

Lucæ 19. 8.

Mat. 4. 22.

Lucæ 21. 2.

Mat. 10.

42.

tribuit. Diversa dederunt, sed ad unum pervenerunt, quia non diversa amaverunt. Sic & vos, homines oves Dei, oves gregis Dei, nolite perturbari temporalibus diversitatibus vestris, quod alii in honore, alii sine honore, alii cum pecunia, alii præter pecuniam, alii pulchri corpore, alii minus pulchri, alii ætate fessi, alii juvenes, alii pueri, alii viri, alii feminæ: Deus omnibus æqualiter adest. Ille apud eum plus habet loci, qui plus adtulerit, non argenti, sed fidei. *Et vos, inquit, oves meæ, & oves gregis mei, homines estis; & ego Deus vester, dicit Dominus Deus.* O beatos nos tali possessione, & tali possessore! Nam & possidet nos, & possidemus illum: possidet nos, ut colat nos; possidemus illum, ut colamus illum: sed nos colimus tamquam Deum, ille colit tamquam agrum: ille nos colit, ut fructum afferamus; nos cum colimus, ut fructum demus. Totum ad nos recurrit, ille nostri non eget. *Dabo tibi, inquit, hæreditatem tuam, & possessionem tuam fines terræ.* Ecce possessio ipsius sumus. *Dominus, inquit, pars hæreditatis meæ, & calicis mei.* Ecce possessio nostra est; sed tamen qua distinctione? *Vos homines estis, ego Dominus Deus vester, dicit Dominus Deus noster.*

Psal. 2. 8.

Psal. 15. 5.

EPIS-

EPISTOLA CCXXVIII. *

Augustinus Honorato, docens quandonam episcopo sive clericis fugere liceat imminente obsidionis aut excidii periculo.

Sancto fratri & coepiscopo ^a HONORATO AUGUSTINUS in Domino salutem.

I. CARITATI tuæ misso exemplo epistolæ, quam patri Quodvultdeo nostro coepiscopo scripsi, putabam me hoc onere caruisse, quod mihi imposuisti, quærendo consilium quid in his periculis, quæ tempora nostra invenerunt, facere debeatis. Quamvis enim epistolam illam breviter scripserim, nihil me tamen prætermisisse arbitror, quod & respondenti dicere, & quærenti audire sufficeret: quandoquidem dixi, nec eos esse prohibendos, qui ad loca, si possunt, munita migrare desiderant; & ministerii nostri vincula, quibus nos Christi caritas alligavit, ne deseramus ecclesias, quibus servire debemus, non esse rumpenda. Ista quippe verba sunt, quæ in illa epistola posui: Restat ergo, inquam, ut nos quorum ministerium quantulæcumque ple-

* Aliàs
CLXXX.

quæ autem
228. erat,
nunc 114.

Scripta
circ. ann.
428. aut
429.

Epistola ad
Quodvult-
deum epis-
copum, quæ
non exstat.

^a Totam hanc epistolam in S. Augustini vita inserendam duxit Possidius c. 30. Interea reticendum minime est, inquit, cum memorati impenderent hostes (Vandali) à sancto viro nostro coepiscopo thiavensis ecclesiæ Honorato litteris fuisse consultum, utrûmmam illis adparentibus, ex ecclesiis episcopis vel clericis recedendum esset, an non; sique rescriptis insinuassee quid magis ab illis Romanica eversoribus esset metuendum. Quam ejus epistolam huius scripturæ inserere volui. Est enim sacerdotum Dei & ministrorum moribus valde utilis & necessaria.